

UOT 330.12

Nazim Tofiq oğlu QƏNİZADƏ,
dosent,

Aysel Yunus qızı XAMİYEVA
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti

COVID-19 PANDEMİYASI DÖVRÜNDƏ RESPUBLİKAMIZDA ƏHALİNİN SOSIAL MÜDAFİƏSİ PROBLEMLƏRİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – Covid-19 pandemiyası dövründə əhalinin sosial müdafiəsi ilə bağlı aparılan tədbirlərin müəyyənləşdirilməsi və ölkədə icbari tibbi sığortanın təşkilinin qiymətləndirilməsidir.

Tədqiqatın metodologiyası – tədqiqat işində məntiqi ümumiləşdirmə, riyazi-statistik, müqayisəli təhlil, sistemli yanaşma, analiz, sintez üsul və metodlarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – Covid-19 pandemiyası dövründə Azərbaycan Respublikasında dövlət siyasətinin prioritet istiqamətləri əhalinin sosial müdafiəsi və icbari tibbi sığortasının təşkilinin təkmilləşdirilməsidir. Bu istiqamətdə dövlət tərəfindən görülən işlər – göstərilən yardımlar, sosial təminat proqramları, işsiz və iş yerini müvəqqəti itirmiş şəxslərə birdəfəlik ödəmələrin verilməsi, vaksinasiya prosesi və s. olduqca əhəmiyyətlidir.

Tədqiqatın nəticələri – pandemiya dövründə Azərbaycan Respublikasında əhalinin sosial müdafiə sisteminin əsas istiqamətlərini əhalinin sağlamlığının qorunması və icbari tibbi sığorta sisteminin təkmilləşdirilməsi problemləri ilə əlaqədar tədbirlər təşkil etmişdir. Ölkəmizdə iş yerlərinin qorunması, işçilərin əməkhaqqının maliyyələşdirilməsi, işsizlərə, xüsusi karantin rejimi dövründə qazancını itirmiş qeyri-formal məşğul şəxslərə və heç bir gəliri olmayan digər həssas kateqoriyaya aid olan aztəminatlı şəxslərə birbaşa pul şəklində birdəfəlik ödəmənin verilməsi, məşğulluq imkanlarının artırılması üçün proqramların işə salınması, sosial müdafiə, sosial yardım və işsizlikdən sığorta ödənişi proqramlarının genişləndirilməsi, sahibkarların dəstəklənməsi və digər zəruri istiqamətlərdə geniş miqyasda işlər aparılmışdır.

Tədqiqatın orjinallığı – Covid-19 pandemiyası son 2 il ərzində bütün dünya ölkələrinin, həmçinin bizim ölkəmizin iqtisadiyyatında, əhalinin sosial müdafiəsinin təşkilində dəyişikliklərə yol açmışdır. Məqalənin ilk hissəsində məhz Covid-19 pandemiya dövründə əhalinin sosial müdafiə sisteminin əsas istiqamətləri və sosial yardımın göstəriciləri təhlil edilmişdir. Növbəti hissədə İcbari Tibbi Sığortanın təşkili və təkmilləşdirilməsi ilə bağlı məsələlərə toxunulmuşdur.

Açar sözlər – *sosial müdafiə, tibbi sığorta, yardım, təminat, pandemiya, Covid-19, tibbi yardım, xidmətlər zərfi, büdcə, vəsait.*

Giriş

Müasir dövrdə əhalinin sosial müdafiəsinin təşkili, idarə edilməsi və təkmilləşdirilməsi problemlərinə nəzər salsaq, ilk olaraq əhalinin sağlamlığının təmin edilməsi baxımından İcbari Tibbi Sığortanın təşkil edilməsi, Covid-19 pandemiyası dövründə əhalinin sosial təminatının təkmilləşdirilməsi, əhalinin həssas yaş təbəqəsinə yardımların göstərilməsi, kiçik və orta sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslərə yardım tədbirlərinin görülməsi, tibbi xidmətlərin, vaksinasiya prosesinin operativ şəkildə aparılmasının əsas istiqamətlər olduğunu görürük.

Covid-19 pandemiyası dövründə əhalinin sosial müdafiəsinin təşkili

Müasir dövrdə dünya ölkələri əhalisinin sağlamlığını, eyni zamanda iqtisadiyyatını təhlükə altına salan Covid-19 pandemiyası dövründə dövlət siyasətimizin prioritet istiqamətlərindən biri əhalinin sosial müdafiəsidir.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti 2020-ci ilin yekunlarına həsr olunmuş müşavirədə söyləmişdir: “Koronavirus, əlbəttə ki, bütün dünya üçün çox böyük sınaqdı. Azərbaycan bu sınaqdan şərəflə çıxır. Vəziyyət tam nəzarətdədir”.

Qeyd etmək lazımdır ki, 2020-ci ilin fevral ayının 27-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamıyla koronavirus xəstəliyinin Azərbaycan ərazisində yarada biləcəyi təhlükənin qarşısının alınması, profilaktik və təxirəsalınmaz tədbirlərin operativ həyata keçirilməsi məqsədilə Nazirlər Kabinetinin yanında aidiyyəti dövlət orqanlarının və qurumlarının rəhbər şəxslərindən ibarət qərargah yaradılmışdır. Qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi və Azərbaycan Respublikasının bütün ərazilərində monitorinqin aparılması üçün aidiyyəti sahə mütəxəssislərindən ibarət ekspert qrupları təşkil olunmuşdur. Həmin tarixdən başlayaraq Covid-19-la bağlı mübarizə bir neçə mərhələ keçmişdir.

Prezident İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban xanımın birbaşa tapşırığı və tövsiyələri ilə Operativ Qərargah öz fəaliyyətini Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının protokollarına uyğun, həkimlərimizin və qonşu ölkələrin təcrübəsinə uyğun olaraq qurmuşdur. Bütün potensial imkanlar – insan resursları, maliyyə resursları və inzibati resurslar səfərbər olunmuşdur. İki il ərzində bu istiqamətdə Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə bir neçə dəfə müşavirə keçirilmiş və bu müşavirələrdə görülmüş işlər barədə əhəliyyə məlumatları verilmişdir.

Operativ görünən işlər nəticəsində yeni xəstəxanalar tikildi və müasir tibbi laboratoriyalar alındı. Həkimlər və Azərbaycan Tibb Universitetinin məzunları və tələbələri səfərbər olundu. Koronavirus xəstələrinə qulluq edən həkimlərin və tibb işçilərinin maaşları 3-5 misli həcmində artırıldı. Çox böyük sosial paket təqdim edildi. Bir neçə milyard manat dəyərində sosial paket koronavirusdan əziyyət çəkən insanlara, o cümlədən qeyri-formal çalışan və işsiz vətəndaşlara yardım kimi göstərildi.

Təbii olaraq bütün dünyanın bu pandemiyaya hazırlığı aşağı səviyyədə olduğu kimi, biz də bu xəstəliyə lazımi dərəcədə hazır deyildik. Ancaq Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qısa müddət ərzində görülmüş çox operativ tədbirlər nəticəsində laboratoriyaların sayı artırılmış, maska və dərman qıtlığı aradan qaldırılmış, yeni süni tənəffüs aparatlarının (ECMO) alınması təmin edilmişdir. Xüsusi olaraq bu xəstəliklə mübarizə üçün qısa müddət ərzində modul tipli xəstəxanalar yaradılmış, mövcud xəstəxanaların formatı və reanimasiya şöbələrinin şəraiti dəyişdirilərək koronavirusla mübarizəyə cəlb edilmişdir.

İki il ərzində karantin şərtləri bir neçə dəfə dəyişdirilmişdir. Təbii ki, bu hallar həm iqtisadiyyatda, həm sosial sferada, həm də insanların davranışlarında məhdudiyyətlərə səbəb olmuşdur. Ancaq hamı bilirdi, insanların reaksiyasından da bəlli olurdu ki, Azərbaycanda Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Operativ Qərargah tərəfindən görülən işlər uğurludur. Bunu rəqəmlərdən də görmək olar. COVID-lə mübarizəyə birbaşa olaraq 644 milyon manata qədər vəsait sərf olunmuşdur. Bu il üçün isə büdcədə hələlik birbaşa 261 milyon manat nəzərdə tutulub. Nəzərə alsaq ki, bir çox işlər 2020-ci ildə icra edilib, əlavə stasionar və modul tipli xəstəxanalara, tibbi avadanlıqlara və sairə ehtiyac xeyli azalıb.

Bütün mənbələr və maliyyə imkanları nəzərə alınaraq iqtisadiyyata ümumilikdə təqribən 2,5 milyard manatlıqdan artıq dəstək göstərilmişdir. Xüsusilə işsiz və iş yerini müvəqqəti itirmiş şəxslərə dörd dəfə 190 manat birdəfəlik ödəmə verilib. Bu da toplam olaraq 450 milyon manat vəsait deməkdir.[1]

Digər bir istiqamət olaraq, işsiz və qeyri-formal işləyən şəxslər üçün xüsusi olaraq yaradılan haqqı ödənilən ictimai işlər proqramı idi. Bu iş yerlərinin sayı da 90 minə qədər artırıldı. Onlardan 38 mini davamlı iş yerləridir, 52 mini isə ikiaylıq iş yerləri idi. Bu proqram da uğurla icra olunur. Davamlı iş yerlərinin 95 faizi, ikiaylıq iş yerlərinin isə 50 faizi tam şəkildə komplektləşdirilmişdir.

Əlavə olaraq, özünüməşğulluq proqramının genişləndirilməsinə başlandı. Bu proqrama Dünya Bankı, BMT-nin İnkişaf Proqramı, Heydər Əliyev Fondunun “Regional İnkişaf” İctimai Birliyi, yerli banklarımız qoşuldu. Dövlət qurumlarımızdan İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi, “ASAN xidmət”in yanında ABAD, Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi,

Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, yəni çox geniş bir əhatə dairəsi yaradaraq kiçik və mikrosahibkarlığın, əhalinin məşğulluğunun təşkil edilməsi baxımından bu proqramın icrasına başlanmışdır.

Cədvəl № 1.

***Pandemiya ilə əlaqədar məşğulluğa və sosial rifaha dəstək
Əhatə dairəsi: 4milyon 800 min vətəndaş (əhalinin 48%-i)***

İş yerləri, əməkhaqqı gəlirləri qorunanlar O cümlədən özəl sektor üzrə	1 milyon 665 min işçi 751,3 min nəfər
Davamlı sosial ödəniş (pensiya, müavinət, təqaüd) alanlar	2 milyon nəfər
Ünvanlı sosial yardım alanlar	350 min nəfər
Birdəfəlik ödəmə proqramı üzrə	600 min nəfər
Ödənişli ictimai işlər	90 min iş yeri
Özünüməşğulluq proqramı üzrə	12 min ailə
İşsizlikdən sığorta ödənişi üzrə	20 min nəfər
Ərzaq yardımı	100 min ailə

Mənbə: sosial.gov.az [2]

Koronavirus infeksiyasına qarşı mübarizənin gücləndirilməsi məqsədilə Prezident İlham Əliyevin fərmanı ilə xüsusi fond yaradılmışdır və bu fonda 114 milyon manatdan artıq vəsait yığılmışdır. Bununla bərabər, xəstəliklə mübarizə üçün xarici ölkələrdən həkimlər cəlb edilmişdir.

Koronavirus infeksiyasının ölkədə yayılmasının qarşısının alınması üçün Nazirlər Kabineti yanında Operativ Qərargah tərəfindən ölkədə elan olunan xüsusi karantin rejimi çərçivəsində infeksiyaya yoluxma riski yüksək olan yaş 65-i ötmüş vətəndaşların bu pandemiyaqdan qorunması üçün evdən bayıra çıxmaları qadağan edildi.

Prezident İlham Əliyevin göstərişinə əsasən Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən bütün sosial xidmət işçiləri səfərbər edilməklə gücləndirilmiş iş rejimi şəraitində yaş 65-dən yuxarı tənha şəxslərə evlərində gündəlik sosial xidmətlərin göstərilməsinə başlandı. Xidmətlər evlərində o tənha şəxslərə göstərilirdi ki, tənha yaşayırlar, yəni ətrafında yaxınları yoxdur, əmək qabiliyyətli doğmaları, qohumları onlarla bir yaşayış məntəqəsində deyillər. Bu xidmətlərə ev təsərrüfatı ilə bağlı işlərdə, əsas tələbat mallarının, dərman vasitələrinin alınmasında, kommunal ödənişlərin edilməsində və s. üçün sosial xidmətlər daxil idi.

Sosial xidmətlərdən istifadə etmək üçün bu kateqoriyadan olan şəxslər Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin 142 – Çağrı Mərkəzinə zəng vuraraq qeydiyyatdan alınır. Bununla yanaşı, 65-70 yaşlı tənha şəxslərin müəyyən edilməsi üçün özlərinin müraciətlərindən başqa yerli icra qurumlarından siyahılar alınır.

Respublika üzrə 10 mindən çox yaş 65-dən yuxarı tənha vətəndaşlara evlərində sosial xidmətlər (ev təsərrüfatı ilə bağlı işlərdə, əsas tələbat mallarının, dərman vasitələrinin alınmasında, kommunal ödənişlərin edilməsində və s.) göstərildi. Bu sahədə işlər DOST və ASAN könüllüləri, YAP könüllüləri, həmçinin Təhsil Nazirliyinin “Bir” Tələbə-Könüllü proqramının, Gənclər Fondunun nəzdindəki Gənclərin İnkişaf və Karyera Mərkəzinin və “SƏLİS” Birliyinin könüllüləri cəlb edilməklə yerinə yetirilirdi.

Ölkəmizdə koronavirus pandemiyasına qarşı mübarizə tədbirlərinə dəstək çərçivəsində sosial məsuliyyətdən çıxış edən “Azərmaş” ASC-nin təşəbbüsü olan “Böyüklərimizi qoruyaq!” sosial aksiyası da yaşlıların evdə sosial xidmətlə təminatına mühüm dəstək idi. Aksiya çərçivəsində müəssisə sosial xidmətçi və könüllülərin çağırılan ünvanlara daha tez, rahat getmək və kömək göstərilməsi işlərini operativ icra etmələri üçün 100 avtomobil və sürücü ayırmaqla, onlara ödənişsiz taksidən təşkil etmişdir. Bu da tənha vətəndaşlara evdə sosial xidmətlərin daha operativ və səmərəli təşkilinə yönəlmişdir. Eyni zamanda Fövqəladə Hallar Nazirliyi, “Azərpoçt”

MMC də öz dəstəyini vermişdir. Sosial xidmətçilər, könüllülər və sürücülər lazımı qoruyucu vasitələrlə təmin ediləblər və xidmətlər yaşlı şəxslərlə təmas olmadan, müəyyən olunmuş məsafə saxlanılmaqla həyata keçirilmişdir. [2]

Nazirlər Kabinetinin 2021-ci il 16 yanvar tarixli Sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında COVID-19 xəstəliyi əleyhinə 2021-2022-ci illər üçün Vaksinasiya Strategiyası”na uyğun olaraq yanvarın 18-dən etibarən ilk olaraq səhiyyə işçilərinin peyvəndlənməsinə başlanılıb və 70%-dən yuxarı tibb işçisi vaksinasiya olunub. 08 fevral tarixindən 65 yaşdan yuxarı vətəndaşlar üçün, fevral ayının 17-dən etibarən isə yaşı 50 və yuxarı şəxslərin vaksinasiyasına başlanılıb və proses uğurla davam etdirilir.

Ölkəmizdə COVID-19 infeksiyasına qarşı mübarizə məqsədilə əhalinin peyvənd olunması prosesinin yüksək keyfiyyətlə təşkil edilməsi üçün bütün zəruri tədbirlər görülüb. Peyvəndləmə üçün ayrılmış tibb məntəqələrində qeydiyyat, peyvənd və postvaksinal-gözləmə otaqları yaradılıb. Bütün otaqlar zəruri tibbi və gigiyenik avadanlıqlarla təchiz edilib.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 21 iyul 2020-ci il tarixli 377s nömrəli Sərəncamına əsasən pandemiya ilə mübarizə çərçivəsində Səhiyyə Nazirliyi, İcbari Tibbi Sığorta Agentliyi və Tibbi Ərazi Bölmələrini İdarəetmə Birliyi birgə fəaliyyət göstərir. Vaksinasiya prosesinin optimallaşması məqsədilə Bakı şəhərində proses Səhiyyə Nazirliyi, Abşeron, Sumqayıt şəhərləri və ölkəmizin regionlarında Tibbi Ərazi Bölmələrini İdarəetmə Birliyi tərəfindən həyata keçirilir. [4]

İcbari Tibbi Sığortanın təşkili və təkmilləşdirilməsi

Covid-19 pandemiyası dövründə dövlətin əhalinin sosial müdafiəsi siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri də icbari tibbi sığorta işinin təşkili və idarə edilməsidir. 2021-ci ildən ölkənin 59 şəhər və rayonunda icbari tibbi sığortanın tətbiqi həyata keçirilir. Hazırda sözügedən ərazilərdə rəsmi qeydiyyatda olan əhali icbari tibbi sığortanın Xidmətlər Zərfi çərçivəsində təminata alınan 2550 sayda tibbi xidmətdən istifadə edir. 2021-ci ilin aprel ayından isə bütün ölkədə icbari tibbi sığortanın tətbiqi təmin olunacağı nəzərdə tutulmuşdur. Xidmətlər Zərfinə təcili tibbi yardım xidməti, ilkin səhiyyə xidməti, stasionar şəraitdə aparılan tibbi xidmətlər, terapevtik müalicələr, cərrahi əməliyyatlar, habelə açıq və qapalı ürək əməliyyatları, minimal invaziv üsulla həyata keçirilən müdaxilələr və sair kimi 950 sayda cərrahi əməliyyat daxildir. Stasionar müalicə və təcili təxirə-salınmaz tibbi yardım zamanı istifadə olunan dərman vasitələri də Xidmətlər Zərfi çərçivəsində təmin edilir.

İcbari tibbi sığortanın uğurlu tətbiqi üçün ilkin səhiyyə xidmətinin inkişafı və səmərəli təşkili əsas məsələdir. Çünki ilkin səhiyyə xidməti ümumi səhiyyə sisteminin əsas başlanğıc nöqtəsidir. Vətəndaşın ilk müraciət etdiyi tibbi xidmət mərhələsidir. Bu xidmət sayəsində əhalinin tibbi xidmətlərə əlçatanlığı təmin edilir, xəstəliklərin erkən aşkarlanması və xəstənin vaxtında müalicəsi mümkün olur. İlkin səhiyyə xidməti əhalinin sağlamlıq vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına, dövlətin və vətəndaşların səhiyyə xərclərindən xeyli azad olmasına şərait yaradır.

İlkin səhiyyə xidməti əhali arasında geniş yayılmış və ixtisaslaşdırılmış yardım tələb etməyən vəziyyətlərin və xəstəliklərin diaqnostikası və müalicəsidir. Bu tibbi yardım növü tibbi profilaktik tədbirlərin həyata keçirilməsi, ana və uşaqların sağlamlığının mühafizəsi, tibbi-sanitar maarifləndirmə işinin aparılmasını da nəzərdə tutur. İlkin səhiyyə xidməti çərçivəsində 18 yaşdan yuxarı əhalinin profilaktik tibbi müayinələrinin aparılması həyata keçirilir. Eyni zamanda, qanın ümumi analizi üçün qan nümunəsinin alınması, ixtisaslaşdırılmış yardım tələb etməyən qeyri-infeksiyon xəstəliklərin müalicəsi və s. xidmətlər də ilkin səhiyyə xidməti çərçivəsində qarşılır. Hamilə qadınların doğuşa qədər ambulator mama-ginekoloji nəzarəti də ilkin səhiyyə xidməti ilə təminata alınıb.

İlkin səhiyyə xidməti dövlət tibb müəssisəsinə təhkim olunmuş şəxslərə ailə həkimi tərəfindən göstərilir. Bunun üçün vətəndaşlar yaşadıqları ərazi üzrə ən yaxın ilkin səhiyyə xidməti göstərən dövlət tibb müəssisəsinə müraciət etməlidir. Bu tibb müəssisələrinə poliklinika, Ailə Sağlamlıq Mərkəzi və kənd həkim məntəqəsi aiddir. Vətəndaşlar ailə həkimini seçib tibb müəssisəsi üzrə qeydiyyata alındıqdan sonra icbari tibbi sığorta çərçivəsində xidmətlərdən faydalana bilirlər.

Təcili və təxirəsalınmaz tibbi yardım istisna olmaqla, səhhətdə yaranan narahatlıqla bağlı ilk növbədə ailə həkiminə müraciət olunmalıdır. Ailə həkiminin müayinə və müalicəsindən sonra ixtisaslı tibbi yardıma ehtiyac olarsa, ailə həkimi tərəfindən ixtisaslı həkimə göndəriş verilir.

Tibb müəssisəsində bir ailə həkiminə təhkim olunan sığortaolunanların say həddi kənd və şəhər əhalisi üzrə dəyişir. Kənd əhalisi üzrə bir ailə həkiminə 2000 nəfərdən çox olmamaqla sığortaolunan təhkim oluna bilər. Şəhər əhalisi üzrə bir ailə həkiminə 18 yaşından yuxarı 1800 nəfərdən, 18 yaşınadək isə 800 nəfərdən çox olmamaqla sığortaolunan təhkim oluna bilər.

“Sığortaolunanların ilkin səhiyyə xidməti üzrə dövlət tibb müəssisəsinə təhkim olunma” Qaydasına əsasən tibb müəssisəsi sığortaolunana təhkim olunmadan bir sıra əsaslarla imtina verə bilər. Belə ki, sığortaolunan yaşadığı ərazinin hüduqlarından kənarında fəaliyyət göstərən tibb müəssisəsinə, eyni zamanda iki və ya daha çox tibb müəssisəsinə təhkim olunmaq üçün müraciət etdikdə imtina verilə bilər. Bununla yanaşı, sığortaolunan təhkim olunduğu tibb müəssisəsinə öz arzusu ilə təhkim olunma günündən azı 1 il keçmədən dəyişdirmək istədikdə imtina verilə bilər.

İxtisaslaşdırılmış ambulator tibbi xidmət tibb müəssisəsində tibbi müşahidə və müalicə tələb olunmayan hallarda xəstəliklərin və sağlamlıqla bağlı problemlərin aradan qaldırılması üçün ixtisaslı həkim tərəfindən göstərilir. Ambulator tibbi yardıma ixtisaslı həkimin konsultasiyası, göndəriş əsasında müvafiq laborator və instrumental müayinələr, radioloji xidmətlər, müalicənin təyini, müalicə ilə bağlı məsləhətlərin verilməsi, tələb olunduqda sığortaolunanın dispanser müşahidəyə götürülməsi, fizioterapiya, müalicəvi masaj xidməti və s. xidmətlər daxildir.

Tibb müəssisəsində ambulator tibbi yardım çərçivəsində göstərilən bir sıra tibbi xidmətlərdə istifadə edilən anesteziya xidməti, dərman təminatı və tibbi sərf də qarşılır. Hələlik ambulator müalicə üçün həkim tərəfindən resept əsasında təyin olunan dərman vasitələri Xidmətlər Zərfinə daxil deyil. Lakin növbəti illərdə bu məsələ mütləq öz əksini tapacaq. Çünki dərman vasitələri ilə təminat tibbi xidmətlər üzrə xərclərin əhəmiyyətli hissəsini təşkil edir.

Vətəndaşlara icbari tibbi sığortanın Xidmətlər Zərfi çərçivəsində tibbi xidmətlər Tibbi Ərazi Bölmələrini İdarəetmə Birliyinin (TƏBİB) tabeliyində olan dövlət tibb müəssisələrində göstərilir. Vətəndaş qeydiyyatda olduğu ərazi üzrə dövlət tibb müəssisəsinə müraciət edir, həmin tibb müəssisəsində ona lazım olan tibbi xidmətin göstərilməsi mümkün olursa, müqaviləli tibb müəssisələrində göndəriş əsasında tibbi xidmətlər göstərilir. Tibbi xidmətlərə göndəriş və rəqəsi TƏBİB-in tabeliyindəki tibb müəssisəsi tərəfindən verilir. Müqaviləli tibb müəssisələrinə təkcə dövlət tibb müəssisələri deyil, Gəncə və Bakı şəhərlərində yerləşən özəl xəstəxanalar da aiddir. Elə xidmətlər var ki, onları dövlət xəstəxanası göstərə bilmir. Ona görə də özəl tibb müəssisələri ilə müqavilələr imzalanır.

“Xidmətlər Zərfinə daxil olan tibbi xidmətlərin siyahısı və tarifləri” cədvəlinə ümumilikdə 2550 sayda tibbi xidmət daxildir. Sığortaolunan tibbi göstərişi olan hallarda Xidmətlər Zərfi ilə təminata alınan tibbi xidmətlərdən istifadə edə bilər.[3]

“Xidmətlər Zərfinə daxil olan tibbi xidmətlərin siyahısı və tarifləri” cədvəlinə stasionar terapevtik tibbi xidmətlər üzrə xəstəliklərin identifikasiyası üçün “Xəstəliklərin Beynəlxalq Təsnifatı”nın 10-cu bəxşinə əsasən, diaqnozların ad və kodlarından istifadə edilib. Bir stasionar terapevtik xidmətin daxilinə isə bir sıra diaqnoz toplusu daxildir. Məsələn, Xidmətlər Zərfində qeyd olunan “Miokard infarktı” stasionar terapevtik xidmətinə 14 sayda diaqnoz daxildir. Beləliklə, 255 sayda stasionar terapevtik xidmətlər 3500-dən çox diaqnozu əhatə edir.

İcbari tibbi sığorta üzrə sığorta haqqı məbləğləri aşağıdakı kimi hesablanır:

– Dövlət sektoru və neft-qaz sahəsində əmək müqaviləsi əsasında çalışan şəxslərin əməkhaqqının 8000 manatdan yuxarı hissəsinin 0.5%-i, 8000 manatadək isə 2%-i məbləğində.

– özəl sektorda çalışanlar, mülki-hüquqi müqavilə əsasında çalışanların əməkhaqqından 8000 manatadək hissəsinin 1%-i, (2022-ci ildə 2%), 8000 manatdan yuxarı hissəsinin 0.5%-i məbləğində.

Əməkhaqqından icbari tibbi sığortanın tutulmasının hesablanması qaydası

Neft-qaz sahəsində fəaliyyəti olmayan və qeyri-dövlət sektoruna aid edilən vergi ödəyicilərində işləyən fiziki şəxslər		Neft-qaz sahəsində fəaliyyəti olan və dövlət sektoruna aid edilən vergi ödəyicilərində işləyən fiziki şəxslər	
əməkhaqqı 250 AZN olanlar üçün	icbari tibbi sığorta haqqı – 1%	əməkhaqqı 250 AZN olanlar üçün	icbari tibbi sığorta haqqı – 250 AZN-in 2%-i
əməkhaqqı 8000 AZN-dən çox olanlar üçün	icbari tibbi sığorta haqqı – 8000 manata görə 1%, yuxarı olan 100 manata görə 0.5%	əməkhaqqı 2500 AZN-dən çox olanlar üçün	icbari tibbi sığorta haqqı – 8000 AZN-in 2%-i və 100 AZN-in 0.5%-i

Mənbə: its.gov.az [3]

Dövlət büdcəsindən 2021-ci il üzrə ödəniləcək icbari tibbi sığorta haqqının adambaşına məbləği icbari tibbi sığortanın 2020-ci ilin yanvar ayından tətbiq edildiyi inzibati ərazi vahidləri üzrə 90 manat, 2021-ci ilin yanvar ayından etibarən tətbiq edildiyi inzibati ərazi vahidləri üzrə 90 manat + 90 manat x ölkə üzrə istehlak qiymətlərinin indeksi, 2021-ci ilin aprel ayından etibarən tətbiq edildiyi inzibati ərazi vahidləri üzrə 67,5 manat + 67,5 manat x ölkə üzrə istehlak qiymətlərinin indeksi müəyyən edilib.

Nəticə

Nəticə olaraq qeyd etməliyik ki, son 2 ildə Azərbaycan Respublikasında əhalinin sosial müdafiə sisteminin əsas istiqamətlərini əhalinin sağlamlığının qorunması və tibbi sığorta sisteminin təkmilləşdirilməsi problemləri ilə əlaqədar tədbirlər təşkil etmişdir.

Ümumilikdə dünya ölkələrində iqtisadiyyata və sosial sahəyə dəstək tədbirləri üzrə mövcud olan təcrübələrə nəzər salanda görürük ki, Azərbaycan pandemiya dövründə bütün istiqamətlərdə digər bir çox ölkələrlə müqayisədə daha əhatəli və çox istiqamətli iqtisadi və sosial dəstək proqramları həyata keçirmişdir. Yəni ölkəmizdə iş yerlərinin qorunması, işçilərin əməkhaqqının maliyyələşdirilməsi, işsizlərə, xüsusi karantin rejimi dövründə qazancını itirmiş qeyri-formal məşğul şəxslərə və heç bir gəliri olmayan digər həssas kateqoriyaya aid olan aztəminatlı şəxslərə birbaşa pul şəklində birdəfəlik ödəmənin verilməsi, məşğulluq imkanlarının artırılması üçün proqramların işə salınması, sosial müdafiə, sosial yardım və işsizlikdən sığorta ödənişi proqramlarının genişləndirilməsi, sahibkarların dəstəklənməsi və digər zəruri istiqamətlərdə geniş miqyasda işlər aparılmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. president.az[İlham Əliyevin sədrliyi ilə 2020-ci ilin yekunlarına həsr olunmuş müşavirə, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi naziri Sahil Babayevin çıxışından]
2. sosial.gov.az
3. its.gov.az
4. koronavirusinfo.az[Nazirlər Kabinetinin 2021-ci il 16 yanvar tarixli Sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında COVID-19 xəstəliyi əleyhinə 2021-2022-ci illər üçün Vaksinasiya Strategiyası”]

*Назим Тофик оглы Ганизаде
доцент,*

*Айсель Юнус гызы Хамиева
Азербайджанского Университета Кооперации*

Проблемы социальной защиты населения в республике в период пандемии Covid-19

Резюме

Цель исследования - оценить организацию социальной защиты и обязательного медицинского страхования во время пандемии Covid-19.

Методология исследования - в работе использованы логическое обобщение, математико-статистический, сравнительный анализ, системный подход, методы и приемы анализа и синтеза и т. д.

Практическая значимость исследования - приоритетными направлениями государственной политики в Азербайджанской Республике во время пандемии Covid-19 являются социальная защита населения, организация и совершенствование обязательного медицинского страхования. Работа, проводимая государством в этом направлении очень важна – оказываемая помощь, программы социальной защиты, единовременные выплаты безработным и временно потерявшим работу, вакцинация и т. д.

Результаты исследования - в период пандемии в Азербайджанской Республике были организованы и осуществлены мероприятия по основным направлениям системы социальной защиты населения, а также в связи с проблемами охраны здоровья населения – совершенствована система организации и управления обязательного медицинского страхования. Проведена большая работа по расширению программ защиты, социальной помощи и страхования от безработицы, поддержки предпринимателей, защите рабочих мест, финансированию заработной платы работников, предоставление наличными единовременных выплат безработным, работникам, временно потерявшим доход во время особого карантинного режима и другим уязвимым людям без дохода и т.д.

Оригинальность исследования - за последние два года пандемия Covid-19 привела к изменениям в экономике и в организации социальной защиты населения во всех странах мира, а также в нашей стране. В первой части статьи проводится анализ проводимых мероприятий при Covid-19 по социальной помощи населению. В следующем разделе затронуты вопросы, связанные с совершенствованием системы обязательного медицинского страхования.

Ключевые слова: *социальная защита, медицинское страхование, помощь, безопасность, пандемия, Covid-19, медицинская помощь, пакет услуг, бюджет, фонды.*

*Nazim Tofiq Ganizade
Associate Professor,*

*Aysel Yunus Khamiyeva
Azerbaijan Cooperation University*

Problems of social protection of the population in the Republic during the Covid-19 pandemic

Summary

The purpose of the study is to determine the measures taken for the social protection of the population during the Covid-19 pandemic and to assess the organization of compulsory health insurance in the country.

Research methodology - logical generalization, mathematical-statistical, comparative analysis, systematic approach, analysis, synthesis methods and techniques were used in the research work.

Significance of the research - the priority areas of state policy in the Republic of Azerbaijan during the Covid-19 pandemic is to improve the organization of social protection and compulsory health insurance. The work done by the state in this direction - the assistance provided, social security programs, the payment of lump sums to the unemployed and those who have temporarily lost their jobs, the vaccination process, etc. is very important.

The results of the study - the main directions of the social protection system of the population in the Republic of Azerbaijan during the pandemic were organized measures related to the protection of public health and the improvement of the compulsory health insurance system. Protection of jobs in our country, financing of workers' salaries, payment of one-time direct cash payments to the unemployed, informal workers who lost their income during the special quarantine regime and other vulnerable people with no income, launch of programs to increase employment opportunities, social Extensive work has been done to expand defense, social assistance and unemployment insurance programs, support entrepreneurs and other necessary areas.

The originality of the study - the Covid-19 pandemic has led to changes in the economy of all countries, including our country, in the organization of social protection over the past two years. The first part of the article analyzes the main directions of the social protection system and indicators of social assistance during the Covid-19 pandemic. The next section deals with the organization and improvement of Compulsory Medical Insurance.

Key words: *social protection, health insurance, assistance, security, pandemic, Covid-19, medical care, service envelope, budget, funds.*